

Gönderim Tarihi: 08.02.2018 Kabul Tarihi: 26.10.2018

SİYASET FELSEFESİNDE İNSANİ MÜDAHALE PROBLEMİ

Mehmet KOCAOĞLU*

THE PROBLEM OF HUMANITARIAN INTERVENTION IN POLITICAL PHILOSOPHY

Öz

Aynı siyasi sınırlar içerisinde yaşayan insanlar, birbirleriyle ve toplumsal, siyasal, ekonomik kurumlarla olan ilişkilerinde sürekli olarak adil olmayan durumlarla karşılaştıkları gibi uluslararası alanda da adaletsizliklere muhatap olmaktadır. Küresel yoksulluk, iç savaş, göç, küresel ısınma insanların yüzleşmek zorunda oldukları bazı küresel sorunlardır. Son yüzyılda dünyanın farklı bölgelerinde insan haklarının yaygın bir şekilde devletler tarafından ihlal edilmesi insani müdahaleyi siyaset felsefesinde en çok tartışılan araştırma nesnelerinden birine dönüştürmüştür. Bu makalenin temel amacı, insani müdahalenin ahlaki temellerini sorgulamaktır. Bu çalışma, insan hakları ihlallerine rağmen küresel arenada ulusal egemenliğin ve ulusal çıkarın korunması adına insani müdahaleye karşı çıkan anlayışı reddederken insan haklarını ve özgürlüklerini korumaya yönelik insani müdahalenin evrensel ahlaki bir zorunluluk olduğunu savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsani Müdahale, Realizm, Kozmopolitanizm, Egemenlik, İnsan Hakları.

Abstract

People living within the same political borders not only face unfair conditions in their relationship with each other as well as social, political, and economic institutions but also are exposed to injustice at the international level. Global poverty, civil war, immigration, and global warming are some of the global problems that human beings have to face. Humanitarian intervention has recently morphed into one of the most highly discussed issues in political philosophy due to the fact that human rights have been vastly violated by individual states within the last century. The main purpose of this study is to examine the moral foundations of humanitarian intervention. This study challenges the idea that rejects humanitarian intervention in order to protect national sovereignty and national interest at the global level although human rights are violated by a state, and it argues that Humanitarian Intervention is a universal obligation to protect human rights and freedoms.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Adalet MYO, Adalet Bölümü, e-posta: mkocaoglu@konya.edu.tr.

Keywords: Humanitarian Intervention, Realism, Cosmopolitanism, Sovereignty, Human Rights.

1. Giriş

Çok eski tarihlerden başlayarak insanlar adil toplum ve adil düzenin ne olduğu sorusuna bir cevap vermeye çalışmıştır. Antik uygarlıklardan günümüze kadar çok sayıda filozof ulusal sınırlar içinde geçerli olacak adaletin ideal ilkelerini bulmaya çalışmıştır. Bu düşünsel çabalar sonucunda ulusal düzlemde adaleti tesis etmeyi hedefleyen farklı adalet teorileri ortaya çıkmıştır.

Adalet, tarihsel olarak sadece intikama, bireysel erdeme, siyasal sistemin meşruluğuna, insan özerkliğine, insan haklarına ve özgürlüklerine bağlı olarak tanımlanan bir kavram olmanın ötesine taşınarak toplumsal yapıdaki adaletsizliklere dikkat çekmenin de bir aracı olmuştur. Gelirin yeniden dağıtımını esas alan adalet anlayışları, gelirin yeniden dağıtımıyla toplumsal yapıdaki sorunların çözülebileceğini ve adaletsizliklerin giderilebileceğini varsaymıştır. Ancak adaleti gelir dağıtımını kabul etmenin, toplumsal yapıdan kaynaklanan ve ırka, cinsiyete, sınıfa dayanan adaletsizliklerin gözden kaçırılmasına sebep olabilir. Bu sebeple, Iris Marion Young (1990: 15-16) adaleti, birlikte yaşamayı zorlaştıran toplumdaki sınıfsal, ırkçı ve cinsiyetçi ayrımcılıklara dayanan toplumsal eşitsizlikleri eleştirmenin zemini olarak görmenin önemine işaret etmiştir. Adalet böylece Rawls (1971, 2001, 2006, 2007) tarafından toplumsal işbirliği ve Habermas (2001, 2005, 2009) tarafından birlikte yaşamının mümkün zemini demokrasi ile ilişkilendirilmiştir (Kocaoğlu, 2014: 6-18).

Adaletin ulusal düzeyde inşa edilmesi teorik çabalarına ek olarak son zamanlarda uluslararası alanda adalet problemi önemli bir araştırma nesnesine dönüşmüş olup uluslararası düzenin işleyişine ve ilkelerine yönelik olarak hızlı büyüyen akademik bir tartışma ortaya çıkmıştır. Özellikle son yıllarda yaşanan iç savaşlar, yükselen göçmen ve mülteci dalgası, küresel yoksulluk, küresel ısınmaya bağlı doğal felaketlerdeki artış ve artan eşitsizlikler adaleti ulusal bir problem olmanın ötesine taşımıştır. Bu sebeple siyaset felsefesinde adalet probleminin tartışılmasında son zamanlarda akademik ilginin gidişatında önemli bir kayma gerçekleştiği söylenebilir. Dolayısıyla siyaset felsefesi içinde kalem oynatan düşünürler, adalet problemini sadece ulusal sınırlar içindeki meselelerle ilgilenen devlet odaklı bir araştırma nesnesi olarak görmekten ziyade uluslararası boyutu ve yansımaları olan bir mesele olarak da değerlendirmeye başlamışlardır (Miller 2016: 14-15).

Her ne kadar farklı sorunlara odaklansalar da uluslararası adalet teorilerinin ve ulusal adalet teorilerinin içerdikleri kavramların ve ilkelerin felsefi temelleri kesişmektedir. Bir uluslararası adalet teorisi, ulusal sınırlar içerisinde işlevsel olması amacıyla inşa edilen adalet teorisi gibi insan hakları, özgürlükler, ödev, eşitlik, hak ediş, yetkilenme, zarar ilkesi, birlikte yaşam unsurlarının uygun bir dengesine dayanır. Dolayısıyla ulusal düzeyde adaleti inşa ederken başvurulan siyaset felsefesi kavramlarına dayalı felsefi muhakemeye uluslararası adaletin ilkelerini ararken başvurulması düşünsel tutarlığın gereğidir.

Bir uluslararası adalet teorisinin; egemenlik, eşitlik, ödev, hak, özgürlük, hak ediş kavramlarının içerecek şekilde tasarlanması gerekir. Ulusal ve uluslararası düzeyde adaletin tesis edilmesine teorik bir çabanın siyaset felsefesinin temel kavramları arasında bir öncelik ve sonralık ilişkisi kurması zorunludur. Bu öncelik sonralık ilişkisi insan haklarının diğer tüm kavramlar içerisinde öncelikli olarak konumlandırılmasını elzem kılar. İnsan haklarının her türlü pazarlığın dışında tutulması uluslararası adalet teorisinin inşa edilmesinde birinci adım olmalıdır. Aksi takdirde yani insan haklarının ve özgürlüklerinin ihmal ve ihlal edildiği bir durumda diğer kavramların da anlam ve değer kaybı yaşayacağı muhakkaktır. İnsan haklarının ihlal edildiği bir yerde meşru bir egemenlikten, eşitlikten, hak edişten ve ödevlerden bahsedilemez.

İnsan hakları, küresel yeniden dağıtım, adil savaş, insani müdahale, barış inşa etme süreci, göç vb. sorunlar uluslararası adalet teorilerinin incelediği temel konular arasında yer alır. Özellikle son zamanlarda çeşitli ülkelerde yaşanan iç savaşlar ve diğer doğal felaketlerden kaynaklanan insani dramlar ve yıkımlar insani müdahaleyi siyaset felsefesinin en çok tartışılan araştırma nesnelereinden biri haline getirmiştir. Bu makalenin devamında insani müdahalenin ahlaki temelleri eleştirel bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu amaçla ilk olarak insani müdahale kavramının tanımı unsurları ve şartları açıklanmaktadır. Ardından Realizmin ve Kozmopolitanizmin insani müdahaleye ilişkin varsayımları analiz edilmektedir. Çalışma, son olarak, insan haklarına dayalı küresel bir düzen içinde insan haklarını ve özgürlüklerini korumaya yönelik insani müdahalenin ahlaki bir zorunluluk olduğunu savunmaktadır.

2. İnsani Müdahalenin Tanımı, Unsurları ve Kapsamı

İnsani müdahale sadece akademisyenlerin ilgilendiği bir konu olmayıp aynı zamanda yasa yapıcıların, küresel örgütlerin, sivil toplum örgütlerinin ve genel olarak da ulusal ve uluslararası kamuoyunun dikkatini çeken uluslararası bir problemdir. Sadece uluslararası ilişkileri

alanında çalışan bilim adamlarının araştırma nesnesi olmayıp hukuk, siyaset bilimi, felsefe ve sosyoloji alanında çalışan pek çok kişi insani müdahale sorunuyla ilgilenmektedir. Bu durum insani müdahale probleminin disiplinler arası doğasına işaret etmektedir (Hehir 2010: 11-12). Tüm bu özellikler ve özellikle son yıllarda yaşanan insani felaketler dikkate alındığında küresel düzlemde yapılan tartışmalarda sıklıkla sorulan sorular insani müdahalenin ne anlama geldiği, hangi aktörlerin bu eylemde bulunmalarının meşru olduğu, insani müdahalenin araçları ve kapsamının ne olduğu sorularını içermektedir. Bu sebeple insani müdahale problemi, gerek akademide gerekse akademi dışı dünyada tartışılan sorunlar arasında yer almaktadır.

Sosyal bilimlerde özellikle siyaset felsefesinde kullanılan terimlerin büyük bir kısmı üzerine uzlaşının olduğunu söylemek zordur; her terime yönelik farklı perspektiflere dayanan normatif imalar içeren birbirine rakip tanımları bulmak sık rastlanan bir durumdur. İnsani müdahale kavramı da, bu anlamda, siyaset felsefesinin diğer kavramlarıyla aynı kaderi paylaşmaktadır. Dolayısıyla insani müdahaleye ilişkin herkesin kabul ettiği bir tanımın olduğu söylenemez. Ancak yine de insani müdahaleye ilişkin bazı tanımların verilmesi insani müdahalenin ne olduğu ya da ne olmadığı hususunda aydınlatıcı olabilir.

İnsani müdahale, meydana gelen ciddi insan hakları ihlalleri karşısında insanların en temel haklarını korumak kaygısıyla bir devletin ya da küresel örgütlerin ihlalcı devlete karşı harekete geçme eylemidir. Bu anlamda Fernando Teson'un (2014: 391-392) belirttiği gibi insani müdahale savaşın bir türüdür ve meşru olarak kabul edilebilmesi için insan hakları ihlallerinin ağır şekilde yaşandığı durumlara cevap olarak ortaya çıkmış olması gerekir. Başka bir deyişle devletlerin ağır insan hakları ihlallerine küresel kamuoyunun aktörleri tarafından verilen reaksiyon insani müdahale olarak kabul edilir. Burada iki kilit husus önemlidir. İnsan haklarının ciddi şekilde ihlal ediliyor olması ve yapılacak insani müdahalenin o ülkede yaşayan insanlar açısından ciddi riskler yaratmaması insani müdahalenin iki önemli sınırlamasıdır.

J. L. Holzgrefe (2003: 18)'ye göre "bir devletin ya da bir grup devletin kendi vatandaşları olmayan insanların temel haklarına yönelik yaygın ihlalleri sona erdirmek ve önlemek amacıyla izin almaksızın sınırları dışında güç kullanmasıdır." Dolayısıyla ekonomik, diplomatik ve diğer tür yaptırımlar ve ülkelerin kendi vatandaşlarını kurtarma operasyonu bu tanım dışında bırakılmaktadır. Jennifer Welsh'in insani müdahale tanımında da insan hakları ihlalleri ve bunları durdurmaya yönelik güç kullanımı vurgusunu görmek mümkündür. Welsh (2004: 3)'e göre insani müdahale "yaygın insan haklarını önlemek ve insanların çekmekte

olduğu acıyı azaltmak amacıyla bir devletin iç işlerine diğer aktörlerin silahlı kuvvetleri kullanmak suretiyle zor kullanarak müdahil olmasıdır.

James Pattison (2010: 25-28) ise insani müdahalenin tanımının dört unsuru olduğunu ileri sürmektedir. Bunlardan ilki insani müdahalenin askeri olmasıdır. Dolayısıyla güç kullanımı içermesidir. Müdahale edilen ülkenin rızasının olması zorunlu değildir. Bu yüzden bir devletin talebi üzerine diğer bir devletin ya da devletler grubunun müdahil olması insani müdahale kapsamında değerlendirilmemektedir. İkinci tanımlayıcı unsur ise insan haklarının ciddi şekilde ihlal edilmesidir. İnsanlar hayatlarını kaybetmekte ya da ciddi boyutlarda acı çekiyor olmalıdır. Üçüncü unsur insani müdahalenin ülke dışındaki yabancı orijine sahip aktörler tarafından yapılmasıdır. Müdahaleyi yapan bir devlet olabileceği gibi bir devletler grubu ya da Birleşmiş Milletler gibi bir uluslararası organizasyon olabilir. İnsani müdahalenin son unsuru ise insani müdahalenin niyetiyle ilgilidir. İnsani müdahalenin ardında yatan emel, insancıl bir takım kaygılardan oluşmalıdır. Bu sebeple insani müdahalenin soykırımı, etnik temizlemeyi, yaygın insan hakları ihlallerini önlemek niyetiyle yapılması gerekir.

Loren Lomasky ve Fernando Teson'un (2015: 250-251) adil savaşa ilişkin saymış oldukları şartları insani müdahale kavramına uyarlayarak insani müdahalenin belli özellikleri içermesi ve şartları karşılması durumunda ahlaken doğru olabileceğini savunmak mümkündür. Bu sebeple insani müdahale şu şartları karşılamalıdır:

- İnsani müdahale adil bir sebebe dayanmalıdır. İnsanların temel haklarının ağır ve yaygın bir şekilde ihlal edilmesi insani müdahaleyi meşru kılar.
- İnsani müdahalenin ardında yatan sebep insani müdahalenin ortaya çıkaracağı zararları meşru kılacak nitelikte olmalıdır.
- İnsani müdahale sadece adil sebebe dayanan insani amacı gerçekleştirmekle sınırlı olmalıdır.
- İnsani müdahale olası faydaları ve zararları hesaba katmalıdır.
- İnsani müdahaleyi gerçekleştirecekler kasıtlı bir şekilde masum insanlara zarar vermekten kaçınılmalıdır.
- İnsani müdahalede amaca uygun izin verilebilir araçlar kullanılmalıdır.

İnsani müdahaleye ilişkin yukarıdaki tanımlar, unsurlar, özellikler ve şartlar dikkate alındığında insani müdahalenin bazı noktalarda tartışmaya açık bir kavram olduğu ifade edilebilir. İnsani müdahalenin sadece devlet ve devletler grubu tarafından silahlı kuvvetler kullanılarak yapılabileceği

ifade edilmektedir. Bu tür ayrımın ardında yatan temel neden insani müdahaleyi kavramsal düzeyde insani yardımdan ayırmaktır. Teorik düzeyde bu tür bir ayrımı yapmak mümkündür. Ancak unutulmaması gereken pratikte zaman zaman devletlerin insani müdahaleyi yaparken klasik anlamda silahlı güç kullanmanın dışında başka şekillerde insani müdahale sürecini yürütebilirler.

Bu husus insani müdahalede kullanılacak araçlarla da ilişkilidir. Devletler insani müdahaleyi yaparken silahlı kuvvetleri kullanmaya ek olarak başka tür araçlara da başvurabilirler. İnsani müdahalenin esas gayesi insan haklarının yaygın şekilde ihlal edilmesini durdurmaktır dolayısıyla bunu yaparken silahlı kuvvetleri kullanmak dışında başka tür alternatifler varsa ilk önce onları denemek de insani müdahalenin kapsamı içerisinde değerlendirilmelidir. Bu sebeple devletler ve devletler grubunun ya da uluslararası örgütlerin ekonomik ve siyasi yaptırımları da insani müdahalenin amacına hizmet edebilir. Dolayısıyla insani müdahalenin kapsamı sadece kaba güç kullanımıyla sınırlanmamalıdır. Bu bir boyutuyla insani müdahale yapılacak durumun vahametiyle de alakalıdır. Eğer insan hakları ihlalleri ağır olarak nitelendirilecek boyutta değilse bu durumda ilk önce yukarıda ifade edilen diğer seçenekleri uygulamaya koymak kullanılacak araçların uygunluğu şartını da daha iyi karşılayacaktır. Antonio Cassese (2008: 386) ilk olarak güç kullanımı dışında diğer araçlara başvurulmasının gerekli olduğunu ve bu araçların daha etkili sonuçlar ortaya çıkaracağını savunmaktadır. Özellikle ekonomik yardımların kesilmesinin insan haklarını ihlal eden sistemi zayıf düşüreceğine işaret etmektedir. Cassese (2008: 376) pratikten bir örnekle bu düşüncesini destekler: Şili’de 11 Eylül 1973 yılında gerçekleşen darbeye ve bunun neticesinde insan haklarının ihlal edilmesine tepki olarak Almanya, Amerika, İtalya, Hollanda, Norveç gibi devletler, Şili hükümetinin borçlarını yeniden yapılandırmayı reddetme, ekonomik ve askeri yardımı durdurma, üniversiteler arasında işbirliğini askıya alma gibi silahlı güç kullanımı dışında diğer araçlara başvurmuşlardır.

İnsani müdahale kavram düzeyinde her zaman tartışmalı bir husus olmuştur. Bunun temel sebebi insani müdahalenin normatif kabulleri üzerine farklı görüşlerin olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle uluslararası düzenin işleyişinde esas alınan kavramlar ve ilkeler insani müdahalenin değerlendirilmesinde farklı perspektiflerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

3. İdealizm ve Realizm Arasında İnsani Müdahale

Uluslararası Adalet Teorileri temel olarak uluslararası alanda geçerli olacak adaletin temel ilkelerini belirlemek amacı taşımaktadırlar. Uluslararası adaletin ilkelerini belirleme amacı taşıyan Uluslararası Adalet Teorileri, ulusal düzeyde geçerli olacak adalet ilkelerini belirleyen adalet teorilerinden farklı olarak, küresel yoksulluk, insani müdahale, adil savaş, barış inşa etme konuları üzerinden tartışmayı yürüterek adalet teorilerinin zeminini ulusal arenadan uluslararası zemine teşmil etmektedirler. Böylece adalet ulusal sınırları aşan bir içeriğe sahip olurken, adaletin sağlanacağı ölçek ve adalet talep eden ve bundan yararlanacak muhataplar uluslararası bir nitelik kazanmaktadır.

Her ne kadar adalet sorunu küresel alana taşınmış olsa da Uluslararası Adalet Teorileri ulusal sınırlar içerisinde geçerli olan adalet teorilerinin inşa edilmesinde başvurulan siyaset felsefesi kavramlarını kullanır. Uluslararası adaletin temellerini ve ilkelerini inceleyen Uluslararası Adalet Teorileri; hak, özgürlük, eşitlik, hak ediş, yetkilenme, yeniden dağıtım kavramlarını ulusal sınırların ötesine taşıyan teorik çabalarıdır. Literatürdeki farklı uluslararası adalet teorileri farklı kavramlara dayanarak uluslararası adaletin ne olduğunu koymaya çalışmaktadır.

Uluslararası Adalet Teorileri inşa etme çabaları genel olarak İdealizm ve Realizm yaklaşımları arasında yer alır. İdealizm doğrunun iyi karşısında öncelikli olduğunu savunur. İdealizme göre doğru olan yerel ve ulusal olanın limitlerini aşar. Öncelik ahlaki olarak doğru olana verilir. İnsan, idealizme göre, kutsaldır. İnsana yüklenen bu kutsallıktan insanların korunmasına ilişkin temel ödevler türetilir. İdealizme göre siyaset, ulusal ve uluslararası alanlarda ahlaki olarak evrensel olan ilkeler ışığında yapılmalıdır (Beitz 2009: 209).

İdealizm'e yönelik eleştirileri odağına alan Realizm ise küresel arenada normatif ilkelere yer olmadığını savunur. Realizm bir anlamda normatif olanın siyasal karşısındaki önceliğini kabul etmez (Williams 2005: 1-3). Realizm siyaseti ahlaki ilkeler üzerine uzlaşya varılması eylemi olarak değil aksine siyasetin çıkarların çatışması olarak kabul eder. Siyaset her zaman gücü ele geçirme mücadelesi olarak kabul edilir (Geuss 2010: 31-43). Realizm küresel arenayı çıkarlarını maksimize etmeye çalışan ülkeler arasındaki güç mücadelesinin gerçekleştiği mekân olarak tasvir eder. Ulusal çıkar ve mutlak egemenlik ülkeler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde en önemli referans noktası olarak kabul edilir.

İdealizm ve Realizm arasındaki çatışmanın izleri Kozmopolitan ve Realist teorilerde en belirgin şekilde görülebilir. Siyasal düşünceler tarihi içerisinde Stoacılardan, Kant'a, Rawls'a kadar birçok düşünürü uzanan

bir tarihsel geçmişe sahip olan Kozmopolitanizmin sınırları içerisinde çalışan düşünürlerin temel ortak ilkeleri; insanın her türlü yapının karşısında öncel olduğu, insanların eşit olduğu ve insana yüklenen kutsallığın ve öncelliğin yarattığı ödevlerin evrensel bir güce sahip olduğu ahlaki iddialarına dayanmaktadır (Pogge 1994a, 1994b, 2002; Beitz 1983; Singer 2002, 2012). Dolayısıyla adı geçen bu düşünürler bir uluslararası adalet teorisinin insan hakları ve özgürlüklerini temel alan ilkeler üzerine kurulması gerektiğini ısrarla vurgulamaktadırlar.

Machiavelli'nin (2009a, 2009b) ve Hobbes'un (2008) metinlerine kadar izi sürülebilecek "Realizm" olarak adlandırılan uluslararası adalet teorisi Kozmopolitanizmin temel ahlaki ve normatif ilkelerinin uluslararası arenada uygulanabilir olduğu noktasında şüphelidir. Modern dönem Realizmin temsilcileri olan düşünürlere (Morgenthau 1946, 1954; Waltz 1979) göre de uluslararası arena, Kozmopolitanizmin ahlaki ilkelerinin betimlediği adalete yer olmayan bir alandır; bu alanda evrensel değerlerin ve çıkarların varlığından söz etmek olsa olsa ütopyacıdır. Realist teori içerisinde sayılabilecek farklı okullar olsa bile, devletlerin en önemli sorumluluğunun kendi çıkarların takip edilmesi olduğu realizmin en temel ilkesidir. Bu teoriye göre uluslararası alan her devletin kendi varlığını devam ettirmek, kendi çıkarını belirlemek ve gücü elde etmek için mücadele verdiği, gücün erdemle yer değiştirdiği bir vasattır. Bu yüzden küresel adaletin ilkeleri devletlerin çıkarlarına dayanmak zorundadır.

Günümüzde yaşanan insan kaynaklı felaketler insani müdahalenin felsefi temellerini yeniden sorgulamayı gerektirmektedir. Dolayısıyla bu yeniden sorgulamanın idealizm ve realizm arasındaki bölünmeye karşılık gelen Realist ve Kozmopolitan teoriler ve bu teorilerin varsayımları çerçevesinde yapılması işlevsel olabilir.

4. Realizm ve İnsani Müdahale: Egemenliğin ve Ulusal Çıkarın Ahlaki Değeri

Realist teori Hobbes'un doğal düzeninde insanların doğasına ilişkin kötümser bakış açısını uluslararası alana teşmil ederek insanların ve devletlerin ahlaki ilkeleri izleyebilme kapasitesine ilişkin kötümser bir anlayışa dayanır. İnsanların birbirinin kurdu olduğu ulusal ve uluslararası alan tasavvuru esastır. Bu tür bir tablo da güvenlik ve varlığını sürdürme birincil amaçtır. Bu resimdeki anarşiyi sona erdirmek için egemen figür zorunlu bir ihtiyaçtır. Bu sebeple egemen bir yapının varlığı ve sahip olduğu egemenlik kutsaldır. Herkesin kendi çıkarı peşinde koştuğu düzende mutlak egemen devlet biricik değer olarak bireylerin üzerinde konumlanır.

Realist teori, uluslararası alanı normatif ilkelere yer olmayan bir alan olarak tanımlar. Evrensel ahlaki ilkelere dayalı bir uluslararası düzen ütopya olarak kabul edilir (Machiavelli 2009a, 2009b; Carr 1946; Morgenthau 1946, 1954, 1982; Waltz 1979: 117). Ancak bu durum uluslararası arenanın normatif herhangi bir ilkeye dayanmadığı anlamına gelmez. İdealizmin normatif ilkelerinden farklı olarak güç ve ulusal çıkar idealizmin boşalttığı alana doldurulur (Bull 1977: 65). Realist teoride uluslararası siyaset sadece çıkarlarını maksimize etmeye çalışan ülkeler arasındaki güç mücadelesinden ibaret olarak kabul edilir (Carr 1946: 168). Dolayısıyla realizm aslında iddia ettiğinin aksine ulusal çıkarı merkeze alan normatif bir ilke üzerine uluslararası düzenin işlemesi gerektiğini savunur. Realist teoride ulusal çıkar her cümlemin her konuşmanın içerisinde mutlaka zikredilecek kelimeler arasında birinci sırayı alır (Welch 2000: 7-10). Bir başka deyişle bu teorik duruş ve üslup, ulusal çıkarı dış politikaya rehberlik edecek yegâne ilke olarak ilandan başka bir şey değildir. Bu sebeple çıkarlarına odaklanmış devletlerin var olma güdüsüyle hareket ettiği, paylaşılan uluslararası ahlaki zemin olasılığını ve küresel işbirliğini reddeden bir küresel düzenle karşı karşıya kalırız. Bu düzende uluslararası hukukun kurallarını uygulama gücünü elinde bulunduran bir otorite olmadığından kendi çıkarını korumak adına yapılan uluslararası hukuk ihlalleri görmezden gelinir (Kedikli 2017: 231).

Uluslararası arenanın var olma mücadelesine indirgenmesi ahlaki normların olmayışını haklılaştırmak için sunulur. Realizm anarşiyi sona erdirmek ve bireylerin en temel haklarını korumak için ulusal alanda ahlaki normları dayatan egemen yapının varlığını olmazsa olmaz bir şart olarak kabul eder. Ancak uluslararası alan söz konusu olduğunda benzer kavramlara dayanan bir muhakeme geliştirilmez. Morgenthau (1979: 11) ulusal alanda bireyler arasındaki ilişkilerde ve birey-devlet arasındaki ilişkilerde ahlaki değerlere dayalı hareket etmesinin zorunlu olduğunu savunurken, var oluş mücadelesi veren devletlerin içinde buldukları çıkar odaklı küresel düzenin bu zorunluluğu ortadan kaldırdığını savunmaktadır. İnsanlara ulusal alanda ahlaki normatif ilkelere dayalı şekilde muamele eden bir devlet tasavvuruna dayanan realist teori uluslararası arenada bu teorik kabulden uzaklaşmaktadır. Bu sebeple realizm, ulusal ve küresel arenada normatif ilkelerin izlenmesi noktasında böyle bir muhakeme değişikliğinin gerekçelerini açıklamak noktasında yetersiz kalmaktadır.

Bu tür bir küresel düzen, egemenliği, özel ve müdahaleden uzak bir alan olarak yüceltir. Realizmin sadece çıkarları peşinde koşan devlet ve işbirliği kabul etmez küresel düzen anlayışı, devlet egemenliğini ve ulusal

çıkırı uluslararası arenanın dokunulmaz koşulu olarak sunar (Lu 2006: 41). Uluslararası ilişkilerde öncelikli öge güvenlik olarak kabul edilir (Keyman 2006: 4). Oysa bu tür bir koşul ve buna dayalı bir küresel düzen birkaç noktada sorunludur.

Sadece egemenliğin korunması ve her aktörün kendi çıkarını maksimize etmek için mücadele ettiği bir küresel düzen insan haklarının ihlal edilmesini engellemek noktasında yeterli güvenceleri üretemeyecektir. Bu tür bir düzende herkes sadece kendi çıkarını kovalayıp, diğerlerinin acılarını ve sıkıntılarını duymak ve çare üretmek noktasında sessiz kalacaktır. Günümüzde de yaşananlar bundan ibarettir. Milyonlarca insan kendi ülkelerindeki iç savaş ve diğer kötü uygulamaların sebep olduğu ağır insan hakları ihlalleri neticesinde acı çekmeye devam etmektedir. Dünyanın pek çok yerindeki iç savaş ve silahlı mücadeleler insan haklarının ağır bir biçimde ihlal edilmesine sahne olmaktadır. Bugünlerde son örneğini gördüğümüz Suriye'deki iç savaşta Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) raporuna göre (2015: 2-3) insani yardıma muhtaç insanların sayısı 13 milyonu bulmuş durumdadır. Gerek Suriye'de yaşananlar gerekse daha önceki tarihlerde Darfur, Ruanda, Kosova, Bosna Hersek'te yaşananlar uluslararası kamuoyunu insan haklarını ağır şekilde ihlal eden ülkelere karşı harekete geçmek noktasında zor bir durumda karşı karşıya bırakmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri insan haklarının ağır şekilde ihlal edildiği birçok örnekte ülkelerin vermiş oldukları tepkide değişen bir şey yoktur; ihlalcı ülkelerin egemenliğine saygı duymak ve insan haklarına yapılan ihlalleri görmezden gelmek noktasında uluslararası aktörlerde eylemsel düzeyde bir süreklilik söz konusudur.

Uluslararası kamuoyu ve uluslararası örgütler yaşanan insan hakları ihlallerinin sorumlusu ülkelere karşı harekete geçmekten alıkoyan en büyük engel Vestfalyan düzenin ulusal egemenliğe ve egemenliğin dokunulmazlığına ve paylaşılmazlığına ilişkin vurgusudur. İnsan haklarını ağır şekilde ihlal edip masum insanları siyasal baskı ve şiddete maruz bırakan devletler insani müdahaleye karşı egemenlik haklarına dayanarak ve iç işlerine karışılmasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu ileri sürerek itiraz etmektedir. Bu itirazın üzerine oturduğu zemin realist teorinin egemenlik vurgusunu içeren temel iddiasına dayanmaktadır. Realizmin egemenliğin ihlal edilmezliğine ilişkin normlarının sorgulanması farklı soruları sormayı gerektirmektedir. Devletlerin ahlaki temelleri nelerdir? Meşru bir devletin koşulları nelerdir? İnsan hakları karşısında egemenliği öncel kılan argümanın temel dayanağı nedir? İnsan hakları ve egemenlik arasındaki ilişki ne olmalıdır?

Global sistemde baskın olan anlayışa göre devletlerin egemenliği diğerlerinin karışmasından bağımsız olmayı içermektedir. Dolayısıyla uluslararası alanda devletlerin egemenliği her türlü müdahil olma karşısında güvenceye sahiptir. 1945 yılında San Francisco’da imzalanan Birleşmiş Milletler sözleşmesinin 2. Maddesinin 7. Bendi ulusal egemenliği diğer üyelerin her türlü müdahalesi karşısında korumaktadır. Bir anlamda egemenliğe verilen önem sonucunda egemenliğin ihlal edilmezliği her egemen devlete kendi iç işlerinde istediğini yapabilmek noktasında rahatlık sağlamaktadır. Dolayısıyla mevcut global sistem, bir anlamda ülkelere diğer egemen ülkelerin sınırları içinde olanları izlemesi ve olanlara seyirci kalmayı içeren bir mesaj içermektedir.

Lu’nun (2006: 18) çok doğru bir şekilde ifade ettiği gibi aslında uluslararası alanda normatif herhangi bir ilkenin ütopyadan öteye anlam taşıyamayacağını savunan realist teorinin kendisi devletlerin egemenliği ve bu egemenliğe karışılmaması ödevini uluslararası toplumun ve düzenin merkezine yerleştirmektedir. Bu normatif ilkenin uluslararası alanı niçin şekillendirmesi gerektiğine dair realist teori ikna edici gerekçeleri sunmadığı gibi realist anlayışa dayanan uluslararası düzenin insani felaketleri engellemek açısından anlamlı bir reçete de sunamadığı açıktır.

Realist teorinin insani müdahaleye ilişkin itirazları ikna edici değildir. Özellikle egemenlik ilkesi ve bu ilkenin kutsallığına dayanan mutlak egemen devlet anlayışı insani müdahaleyi kabul edilemez gösterebilmek noktasında haklı gerekçelere dayanmaz. Özellikle realist teorinin dayandığı egemenliğin ahlaki statüsü tartışılmak zorundadır. Lomasky ve Loren (2015: 184) ’in belirttiği gibi realist teori devletlerin vatandaşlarına nasıl davranacağına ilişkin ahlaki ilkelere sahip değildir. Ulusal egemenliğin gerekliliği kabul edilebilir bir husustur. Ancak ulusal egemenliğin en önemli sınırlayıcı unsuru da insan haklarıdır. İnsan haklarını ihlal eden bir devletin ulusal egemenliğine biçilen kutsallık sorgulanır hale gelir (Pavel 2014: 101).

Devletin egemenliği, insanların hak ve özgürlüklerini koruduğu ölçüde meşrudur. Dolayısıyla mutlak ve müdahaleden azade bir devlet egemenliği anlayışı yerine insan haklarının ihlali durumunda müdahaleyi meşru kabul gören bir egemenlik anlayışına ihtiyaç vardır. Realist teorinin yaptığı gibi insan haklarına saygı duymak ve korumak noktasında ulusal ve küresel arena arasında ayırım yapılamaz. İnsan haklarını ihlal eden devletlerin egemenlik haklarına saygı duymak ve müdahaleden sakınmak için herhangi bir gerekçe mevcut değildir. Çünkü insan hakları evrenseldir. Devlet, ulusal alanda bir insanın, diğerlerinin hak ve özgürlüklerini ihlal etmesine nasıl karşılıyorsa aynı şekilde bir

devlet diğer ülkelerde insanların haklarını ve özgürlüklerini ağır şekilde ihlal edenlere müdahale edebilir (Lomasky ve Teson 2015: 209).

Realist teorinin temsilcilerinden Waltz (1979: 153) yapılacak müdahalenin etkili olma ihtimalinin düşük olması ve başka problemlere neden olması sebebiyle yanlış olduğunu ileri sürer. Ancak bu eleştiri, pratik bir soruna işaret etmekten öteye bir anlam taşımaz. Bu eleştiri yerinde bir eleştiri olarak kabul edilse bile başarılı ve etkili bir insani müdahale durumunda realistler insani müdahalenin ahlaken doğru olduğunu kabul etmek zorunda kalır. Bu sebeple dile getirilen bu eleştiri insani müdahalenin ahlaken kabul edilebilir olup olmadığından ziyade insani müdahalenin uygulamada karşılaştığı sorunlarla ilgilidir. İnsani müdahalenin uygulamada yaratacağı sorunlar, yapılacak işbirliğiyle, planlamayla ve insani müdahaleyi yapacak aktörlerin politikalarıyla aşılabilir. Dolayısıyla hangi aktörün hangi aracın ve yöntemin kullanılması gerektiği filozoflardan öte politikacıların çözmesi gereken bir sorundur.

İnsani müdahale, uluslararası düzende ulusal çıkarı ve egemenliği diğer ahlaki ilkeler üzerine yerleştiren realist anlayışın felsefi argümanlarına yönelik bir meydan okumadır. İnsani müdahale, ulusal egemenliğe ve egemenliğin paylaşılmazlığına ve dokunulmazlığına meydan okuduğundan realistler açısından ahlaki olarak kabul edilemez. Ancak realizmin insani müdahaleye ilişkin olarak tutumunun çok sınırlayıcı ve yetersiz olduğunu mevcut olaylar göstermektedir. Bu sebeple insan haklarının yoğun olarak ihlal edilmesini önleyecek insan haklarını merkeze alan bir insani müdahale anlayışına ihtiyaç bulunmaktadır. Kozmopolitan teori bu zemini sunar.

5. Kozmopolitan İtiraz: İnsan Haklarının Önceliği

Siyasal düşünceler tarihi içerisinde Stoacılar, Kant'a, Rawls'a kadar birçok düşünürü uzanan kozmopolitanizmin temel ilkeleri; insanın her türlü yapının karşısında öncel olduğu, insanların eşit olduğu ve insana yüklenen kutsallığın ve öncelliğin yarattığı ödevlerin evrensel bir güce sahip olduğu ahlaki iddialarını içermektedir (Pogge 1994a, 1994b, 2002a, 2002b, 2005; Beitz 1983, 1999; Singer 2002, 2012). Dolayısıyla adı geçen bu düşünürler ulusal ve uluslararası alandaki ilişkilerin insan hakları ve özgürlüklerini temel alan ilkeler esasında yürütülmesini ısrarla uygulamaktadırlar.

Kozmopolitanizm doğrunun iyi karşısında önceliğini varsayarak deontolojik bir perspektifi yansıtır. Teorinin temelinde insan hakları vardır. İnsanların yaşadıkları devlet ve ait oldukları ırka ve dine

bakılmaksızın evrensel haklara sahip olduğu düşüncesi kozmopolitan teorinin temel hareket noktasıdır. İnsanların güvenliğinin ve haklarının korunması birincil hedeftir. İnsan haklarının korunması önceliği, ulusal ve küresel alanda kuralları ve uygulamaları sınırlayacak zemindir. Kozmopolitan teorinin önemli isimlerinden Thomas Pogge (2005: 10) insan haklarının diğer tüm normatif kabullerden daha öncelikli olduğunu vurgular.

Kozmopolitan teoride insan haklarının kapsamı üzerine bir uzlaşıdan bahsedilemez. John Rawls'ın (2006: 65-68) ifade ettiği yaşam hakkı, özgürlük, mülkiyet hakkı ve eşitlikten oluşan sınırlı bir insan hakları listesinin yetersiz olduğu ve daha kapsamlı olması gerektiği ifade edilmektedir. Pek çok düşünür Rawls'ın (Beitz 2000: 684-687; Naticchia 1998: 353-354; Tasioulus 2002: 387-390; Buchanan 2006: 150-151) listesinin uluslararası arenada insan hakları için minimalist bir çerçeveye olduğunu ifade etmektedir.

Kozmopolitan teoride insan haklarının neler içerdiğine ilişkin tartışma olsa da insan hakları, bu teoride ulusal ve uluslararası düzeyde temel zemindir. Kozmopolitan teoride ulusal ve küresel düzeyde yapılan sosyal, hukuki ve siyasal düzenlemelerin insanları haklarını ve özgürlüklerini olumlu ya da olumsuz nasıl etkilediği dikkate alınır. Pogge (2002: 13) insan haklarının geçerliliğinin her türlü ulusal ve uluslararası yönetsel yapının eylemleri üzerinde sınırlayıcı işleve sahip olduğunu belirtir. Anlaşılacağı üzere devletlerin bu alanlara ilişkin düzenlemelerinde ulusal ve uluslararası alan arasında ayırım yapılmadığı gibi egemenliğe insan hakları karşısında öncelik tanınmamaktadır. Diğer bir Kozmopolitan düşünür Kok-Chor Tan (2004: 47-53) insan haklarının, devletler dâhil tüm aktörlere kaçınma ve pozitif eylemleri içeren ödevler ve yükümlülükler getirdiğini ifade eder. Özellikle güvenlik ve yaşamını sürdürme tüm insanların her türlü aktörden isteyeceği minimum taleptir.

Kozmopolitanizm bireyleri sadece ulusal alanın öznelere olarak kabul etmez aynı zamanda bireyleri uluslararası arenanın da biricik aktörleri olarak kabul eder. İnsan haklarına her düzlemde saygı duyulması zorunluluktur. Dolayısıyla Kozmopolitan teoride egemen aktör olarak devletlerin egemenlik haklarını kullandıkları ulusal ve küresel düzlem arasında bir fark olduğu kabul edilmez. Kozmopolitanizmin önemli isimlerinden Charles Beitz (1999: 71-72)'e göre devletler her iki arenada insan haklarına saygılı olarak egemenlik haklarını kullanmalıdır.

Kozmopolitan teoride bir devletin sorumluluğu sadece kendi vatandaşlarına karşı olmayıp, temel hakları ağır bir şekilde ihlal edilen tüm insanlara karşı bu ihlallerin engellenmesi noktasında her devletin

sorumluluk sahibi olduğu kabul edilir. Beitz (1983: 599) devletlerin sadece kendi vatandaşlarına karşı birtakım ödev ve sorumlulukları olduğunu kabul etmek için yeterli bir zemin olmadığını vurgular. Benzer bir şekilde diğer bir Kozmopolitan düşünür Peter Singer de (2012: 17) bireylerin sorumluluklarının ve ödevlerinin sadece kendi sınırları içerisinde bulunan vatandaşlarıyla sınırlı olmadığı dünyanın herhangi bir yerindeki diğer insanlara karşıda ahlaki ödevlerimiz olduğunu altını çizer. Bu bir anlamda realist teoride egemenliğe ulusal alanda tanınan üstünlüğü ve müdahaleden azade olma ilkesine ilişkin kozmopolitan bir meydan okumadır. Bu meydan okumada egemenliğin kullanımı insan haklarını ihlal etmemek şartına bağlanmaktadır. Bir başka deyişle Vestfalyan egemenlik anlayışına bir eleştiri söz konusudur. Müdahaleden azade olma hakkı olduğunu savunan devlete, insan haklarına uygun davranma sorumluluğu getiren bir egemenlik anlayışına geçiş söz konusudur.

İnsan haklarını korumak için ulusal ve küresel seviyede güçlü yasal düzenlemeler oluşturulduğunda insan haklarının kolay bir şekilde ihlal edilemez. İnsan hakları ihlal edildiğinde yaşanan ihlalleri durdurmak adına uluslararası toplumun eylemde bulunması meşrudur. Kozmopolitan perspektif penceresinden sadece devletler değil, bireyler ve kurumsal yapılar yaşanan acılara son vermek noktasında sorumludur. Kozmopolitan teorisinin insani müdahale anlayışı sadece askeri müdahaleden ibaret olmayıp barınma, ilaç, yiyecek ve içecek dağıtımını gibi pratikleri de içermektedir (Lu 2006: 136).

Kozmopolitan teorisinin insani müdahaleye ilişkin teorik temelleri ve pratikte uygulamaları ciddi eleştirilere muhatap olmuştur. Bu eleştirilerden biri Kozmopolitan yaklaşımın tehlikeli bir ütopya olduğudur. Kozmopolitanizmin insan doğasına ilişkin iyimser bakışı, işbirliği ve eşitlik temelinde kurgulanmış küresel güvenlik anlayışı ve küresel dağıtımcı adaletine dayanan küresel düzenin işleminin mümkün olmadığı dile getirilir. Bu tür bir perspektifin küresel düzendeki çatışmayı yok sayması sebebiyle daha sıkıntılı bir uluslararası ortam yaratacağı savunulur (Bull 1977: 105).

Kozmopolitan teorisinin millet ve vatandaşlık ayırt etmeksizin her insana karşı yerine getirilmesi gereken evrensel ödevler olduğu varsayımı eleştirilmektedir (Miller 1995; Walzer 1980, 1983). Özellikle Kozmopolitanizme, soyut evrensel ödevleri tikel bağlılıkların üzerine yerleştirdiği için itiraz edilmektedir. David Miller'e göre (1995: 11) bireyin kendi vatandaşlarına karşı sahip olduğu ödevler diğer insanlara karşı sahip olduğu ödevlerden daha kapsamlıdır. Oysa Kozmopolitanizm bireylerden oluşan bir dünya toplumu anlayışı, insanların birbirlerine

duydıkları özel bağlılıkları yok saymaz ancak bu bağlılıklara ek olarak evrensel bir takım ödevler getirir. Lu'nun (2006: 98) da belirttiği gibi Kozmopolitanizm, içerdiği birliktelik anlayışını ve evrensel ödevleri homojenlik temelinde üretmez. Bir başka deyişle Kozmopolitanizmin evrensel ödevleri homojen bir insanlık tanımı gerektirmez. Kozmopolitanizm de farklılık temelinde insanların dayanışması esastır.

İnsanların kendi vatandaşlarına duyduğu bağlılık ve insanlığın geri kalanına yönelik ödevleri zorunlu olarak birbirini dışlayan bir anlama sahip olmak zorunda değildir. Bunun aksini savunmak, insanların, kendi vatandaşları dışında diğer insanların temel haklarının ihlal edilmesine seyirci kalması gerektiği anlamına gelir. Evrensel ahlaki bağlılığımız tikel bağlılığımızın sınırlarını belirler eğer tikel bağlılık evrensel ahlaki ilkeleri karşılamakta başarısız olur ve insanlığa yönelik ödevlerimize cevap veremezse eylemimizi belirlemek noktasında yetersizdir. Evrensel ödevleri reddedip tek başına tikel aidiyetimizin bir ahlaki referans olarak kabul etmek için haklı bir gerekçe bulunmaz.

Kendi vatandaşlarına ilişkin kaygı duymak kabul edilebilir bir durumdur. Ancak diğer insanların ağır şekilde haklarının ihlal edilmesi durumunda da kaygı duyulması ahlaki gerekliliktir. Diğerlerine yönelik kaygının kendi vatandaşlarımıza ilişkin bağlılık ve görevlerde bir eksilmeye sebep olacağını iddia etmek için bir sebep bulunmamaktadır. Temel hak ve özgürlükleri ağır şekilde ihlal etmekte olan bir devlete yönelik olarak başka bir devletin insani müdahalede bulunması kendi vatandaşlarının haklarının ve özgürlüklerinden bir feragat olarak yorumlanamaz.

Kozmopolitanizmin ilkeleri ışığında insani müdahalede bulunan gücün emperyalist emellerle hareket etme ihtimali insani müdahaleye karşı olmanın bir diğer gerekçesi olarak sunulur (Bricmont 2006: 119-120). Ancak bir devletin ya da uluslararası örgütün emperyalist gerekçelerle diğerinin egemenliğine müdahale etmesi, soykırım ya da ağır insan hakları ihlalleri durumunda yapılacak insani müdahalenin ahlaken kabul edilemezliğini kanıtladığını ileri sürmek epistemolojik bir kolaylıktır. Bir devletin ya da uluslararası örgütün emperyalist gerekçelerle diğerinin egemenliğine müdahale ettiğini iddia ederek, soykırım ya da ağır insan hakları ihlalleri durumunda yapılacak insani müdahalenin ahlaken yanlış olduğunu kanıtladığını ileri sürmek metodolojik bir muğlaklıktır.

Bir ülkenin ya da uluslararası örgütlerin yaşanan ağır insan hakları nedeniyle başka bir ülkenin ulusal egemenliğine karışması ve insani müdahalede bulunması durumunda, bu müdahalenin arkasında yatan gerekçenin emperyalist olup olmadığını sorgulamak teorik tartışmalarda tali bir meseledir. İnsani müdahalenin ardından yatan saikin ne olduğunu

tam olarak ortaya koyacak teorik ve pratik bir çözüm de ortaya koymak mümkün değildir. Yaşanan ağır insan hakları ihlalleri durumunda müdahale eden devletlerin ya da uluslararası örgütlerin saiki ardında emperyalist gerekçeler olabileceğini iddia edip insani müdahaleyi toptan ahlaken yanlış bulmak anlaşılır bir durum değildir. Darfur, Ruanda, Kosova, Bosna Hersek'te yaşanan ağır insan hakları ihlalleri ve bu ülkelere yönelik insani müdahale örnekleri çok açık şekilde bu durumu örneklendirir. Dolayısıyla insani müdahaleye yönelik niyetin ardında toptancı bir şekilde emperyalist gerekçelerin olabileceğini ileri sürenlerin ve insani müdahaleye bu sebeple karşı çıkanların yaşanan olayları tek tek değerlendirmeleri kendi yaslandıkları perspektife daha uygun ve tutarlı bir duruş olacaktır.

Kozmopolitan teorinin varsayımları ışığında insani müdahalenin ahlaki ve gerekli olduğu kabul edildiğinde geriye insani müdahalenin hangi aktörler, hangi araçlar ve hangi zaman diliminde yapılacağı gibi pratiği ilgilendiren sorular kalır. Kozmopolitan teorinin temsilcilerinden Beitz (1999: 73) insani müdahalede bulunacak aktörlerin yapılan müdahale çeşidine göre belirleneceğini varsayımsal olarak kabul eder. İnsani müdahaleyi yapacak aktörler devletler olabileceği gibi uluslararası örgütler ve bunların ilgili komisyon kararlarıyla oluşturduğu birleşik askeri yapılardan oluşur.

Ağır insan hakları ihlalleri söz konusuysa diğer devletler ve uluslararası örgütler askeri müdahale de bulunmak için ahlaki zemine sahiptirler. Ancak yapılan müdahalenin etkili olabilmesi ve olası ulusal çıkar zemininde yapılmasını engellemek için yapılacak askeri müdahalenin uluslararası hukukun ilkelerine göre uluslararası örgütlerin şemsiyesi altında oluşturulacak koalisyon güçleriyle yapılması daha faydalı olacaktır.

Son yüzyılda yapılan insani müdahaleler pratikte bir takım sıkıntıların yaşandığına işaret etmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki insani müdahalenin yaratacağı sorunlar müdahaleyi yapacak aktörlerin politikalarıyla aşılabılır. Dolayısıyla hangi aktörün, hangi aracın ve yöntemin kullanılması gerektiği filozoflardan öte politikacıların çözmesi gereken bir sorundur. Bu noktada önemli olan uluslararası hukukun ve küresel düzenin insani müdahale konusunda kozmopolitanizmin temel iddialarını kapsayacak şekilde dönüşüm geçirmesinin zorunluluk olduğudur.

6. Sonuç

Adalet problemi ulusal düzlemde ele alınan bir sorun olmakla birlikte son yıllarda uluslararası boyutlarıyla da tartışılan bir araştırma nesnesine dönüşmüştür. Özellikle son yıllarda iç savaşlar, yükselen göçmen ve mülteci dalgası, küresel yoksulluk, küresel ısınmaya bağlı doğal felaketler adaleti ulusal sınırların ötesine taşımıştır. İnsan hakları, küresel yeniden dağıtım, adil savaş, insani müdahale, barış inşa etme süreci, göç vb. sorunlar uluslararası adalet teorilerinin incelediği temel konular arasında yer alır.

Bu sorunların çözümünde esas alınacak bir uluslararası adalet teorisinin metodolojik olarak sağlam bir zemin üzerine kurulması gerekir. Bir uluslararası adalet teorisi siyaset felsefesinin farklı kavramlarını içerecek şekilde kurgulanmalıdır. Ancak bir uluslararası adalet teorisinin içerdiği kavramlar arasında bir öncelik ve sonralık ilişkisi öngörmesi hayati öneme sahiptir. Bu öncelik sonralık ilişkisinde insan haklarını diğer tüm kavramlar içerisinde öncelikli olarak konumlandırmak epistemolojik bir zorunluluktur. İnsan hakları bir uluslararası adalet teorisinin merkezine yerleştirildiğinde uluslararası düzlemde karşılan pek çok sorunun çözümünde haklı ve geçerli bir zeminden hareket etmek mümkün olabilir. Böylece küresel yoksulluk, göç, mültecilik, iç savaş ve insani müdahale gibi küresel sorunları insan haklarını esas alan bir perspektifle haklı bir zeminde çözüme kavuşturma ihtimali belirebilir.

Yakın geçmişte çeşitli ülkelerde yaşanan iç savaşlar ve diğer doğal felaketlerden kaynaklanan insani dramlarla, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde en çok tartışılan araştırma nesnelere biri haline gelen insani müdahalenin ahlaki temellerini sorgulamak, insan haklarını temel alan bir bakış açısıyla adil bir küresel düzen inşa edilebileceğini göstermek açısından işlevseldir.

İnsan haklarını teorik çabanın merkezine yerleştiren kozmopolitan teori insani müdahalenin ihtiyaç duyduğu ahlaki temelleri sağlamak noktasında güçlü bir zemin sunar. İnsan hakları ve özgürlükleri hem ulusal hem de küresel ilişkilerin sürdürüldüğü düzlemde temel sınırlayıcı işlevi yerine getiren teorik bir araçtır. Bu husus bir devletin sorumluluğunun sadece kendi vatandaşlarına karşı olmayıp insan hakları ağır bir şekilde ihlal edilen tüm insanlara karşı bu ihlallerin engellenmesi noktasında sorumluluk taşıdığı imasını da içerir.

İnsani müdahale, insanların en temel haklarını korumak amacıyla insanlığın bütününe yönelik tüm devletlere ve diğer aktörlere yüklenmiş bir ödev niteliğine sahiptir. Bu ödev insan haklarının evrensel ve dokunulmaz olduğu kabulüne dayanır. İnsan haklarına dayandırılan bu

ödev insanların birbirlerinden farklı olduğu ve kendi vatandaşlarına dair bir takım ödevlere sahip oldukları gerçeğini yadsıamaz. Ancak tikel bir takım bağlılıklarımızın evrensel ödevlerimizi askıya almak noktasında haklı bir gerekçe olduğu da söylenemez. Bu sebeple temel hak ve özgürlükleri ağır şekilde ihlal etmekte olan bir ülkeye yönelik olarak başka bir devletin insani müdahalede bulunması kendi vatandaşlarının haklarının ve özgürlüklerinden bir feragat olarak da yorumlanamaz.

Dünyanın pek çok yerinde yaşanan iç savaş ve insan hakları ihlalleri karşısında uluslararası kamuoyunu harekete geçmek noktasında tereddüt etmektedir. Bunun temel sebebi de küresel düzenin ahlaki zeminin hala egemenliğin kutsallığı ve ulusal çıkar ekseninde hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu temellere dayanan küresel düzen, en kötü insani felaketlerde bile insani müdahaleyi gerçekleştirecek küresel siyasi iradenin ortaya çıkmasını engellemektedir. İnsan haklarının uluslararası alanda başvurulan diğer tüm kavramlardan daha öncelikli bir ehemmiyete sahip olması insani müdahale etiği için yeterli zemini sunar.

Kaynaklar

- Beitz, Charles (1983). “Cosmopolitan Ideals and National Sentiment”. *Journal of Philosophy* 80(10): 591–600.
- Beitz, Charles (1999). *Political Theory and International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Beitz, Charles (2000). “Rawls’s Law of Peoples”. *Ethics* 110(4): 669-696.
- Beitz, Charles (2009). *The Idea of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Bricmont, Jean (2006). *Humanitarian Imperialism*. Çev. D. Johnstone. New York: Monthly Review Press.
- Buchanan, Alan (2006). “Rawls’s Law of Peoples: Rules for Vanished Westphalian World”. *Ethics* 110(4): 697-721.
- Bull, Hedley (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Oxford: Clarendon Press.
- Carr, Edward Hallett (1946). *The Twenty Years’ Crisis: 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relation*. New York: Harper &Row.
- Cassese, Antonio (2008). “Foreign Economic Assistance and Respect for Civil and Political Rights: Chile-A Case Study”. *The Human*

Dimension of International Law: Selected Papers. Ed. Antonio Cassese. Oxford: Oxford University Press.

Geuss, Raymond (2008). *Philosophy and Real Politics*. Princeton: Princeton University Press.

Habermas, Jürgen (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. Çev. M. Tüzel. İstanbul: Kabcacı.

Habermas, Jürgen (2005). *'Öteki' Olmak, 'Öteki'yle Yaşamak*. Çev. İ. Aka. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Habermas, Jürgen (2009). *Doğalcılık ve Din Arasında Felsefi Denemeler*. Çev. A. Nalbant. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hehir, Aidan (2010). *Human Intervention: An Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.

Hobbes, Thomas (2008). *Leviathan*. Çev. S. Lim. 7. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Holzgrefe, J. L. (2003). "The Humanitarian Intervention Debate". *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*. Eds. J. L. Holzgrefe ve Robert Keohane. Cambridge: Cambridge University Press. 15-52.

Lomasky, Loren; Teson, Fernando (2015). *Justice at Distance: Extending Freedom Globally*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lu, Catherine (2006). *Just and Unjust Interventions in World Politics*. New York: Palgrave Macmillan.

Kedikli, Umut (2017), "The Global Justice Dream Related To International Law". *AİBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 17(3): 229-243.

Keyman, E. Fuat (2006), "Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya", *Uluslararası İlişkiler* 3(9): 1-20.

Kocaoğlu, Mehmet (2014). *Robert Nozick: Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Machiavelli, Niccolo (2009a). *Prens*. Çev. A. Tolga. İstanbul: Say Yayınları.

Machiavelli, Niccolo (2009b). *Söylevler*. Çev. A. Tolga. İstanbul: Say Yayınları.

Miller, David (1995). *On Nationality*. Oxford: Clarendon Press.

Miller, David (2016). *Strangers in Our Midst: The Political Philosophy*

- of Immigration*. Cambridge: Harvard University Press.
- Morgenthau, Hans J. (1946). *Scientific Man Versus Power Politics*. Chicago: Chicago University Press.
- Morgenthau, Hans J. (1954). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf.
- Morgenthau, Hans J. (1979). *Human Rights and Foreign Policy*. New York: Council on Religion and International Affairs.
- Morgenthau, Hans. J. (1982). *In Defense of the National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy*. Washington: University Press of America.
- Naticchia, Chris (1998). "Human Rights, Liberalism, and Rawls's Law of Peoples". *Social Theory and Practice* 24(3): 345-373.
- Pattison, James (2010). *Humanitarian Intervention & The Responsibility to Protect: Who Should Intervene?*. Oxford: Oxford University Press.
- Pavel, Carmen E. (2014). *Divided Sovereignty: International Institutions and the Limits of State Authority*. Oxford: Oxford University Press.
- Pogge, Thomas (1992). "Cosmopolitanism and Sovereignty". *Ethics* 103(1): 48-75.
- Pogge, Thomas (1994a). "Cosmopolitanism and Sovereignty". *Political Restructuring in Europe: Ethical Perspectives*. Ed. C. Brown. London: Routledge. 89-122.
- Pogge, Thomas (1994b). "An Egalitarian Law of Peoples". *Philosophy and Public Affairs* 23(3): 195-224.
- Pogge, Thomas (2002a). *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. London: Polity Press.
- Pogge, Thomas (2002b). "Severe Poverty as a Human Right Violation". *Freedom From Poverty as a Human Right*. Ed. T. Pogge. Oxford: Oxford University Press. 11-55.
- Pogge, Thomas (2005). "Human Rights and Human Responsibilities". *Global Responsibilities: Who Must Deliver on Human Rights*. Ed. Andrew Kuper. New York: Routledge. 3-35.
- Rawls, John (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rawls, John (2001). *Justice as Fairness: A Restatement*. Ed. E. Kelly. Cambridge: Harvard University Press.

- Rawls, John (2006). *Halkların Yasası ve Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeninden Ele Alınması*. Çev. G. Evrin. 2.Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rawls, John (2007). *Siyasal Liberalizm*. Çev. M. F. Bilgin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Singer, Peter (2002). *One World: The Ethics of Globalization*. New Haven & London: Yale University Press.
- Singer, Peter (2012). "Famine, Affluence, and Morality". *Global Justice: Critical Perspectives*. Eds. S. Maffettone ve A. A. Rathore. New York: Routledge. 15-32.
- Tan, Kok-Chor (2004). *Justice Without Borders: Cosmopolitanism, Nationalism, and Patriotism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tasioulas, John (2002). "From Utopia To Kazanistan: John Rawls and the Law of Peoples". *Oxford Journal of Legal Studies* 22(2): 367-396.
- Teson, Fernando (2014). "The Moral Structure of Human Intervention". *Contemporary Debates in Applied Ethics*. Eds. A. I. Cohen ve C. H. Wellman. 2nd Edition, Chishester: Wiley-Blackwell. 391-403.
- UNHCR (2015). *Global Trend Forced Displacement*. <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf>, pp.2-3. (Erişim:01.10.2017)
- Waltz, Kenneth (1979). *Theory of International Politics*. McGraw-Hill: Boston, MA.
- Walzer, Michael (1980). "The Moral Standings of States: A Response to Four Critics". *Philosophy and Public Affairs* 9(3): 209-229.
- Walzer, Michael (1983). *Spheres of Justice: A Defence of Pluralism and Equality*. Oxford: Blackwell.
- Welch, David A. (2000). "Morality and the National Interest". *Ethics in International Affairs: Theory and Cases*. Ed. A. Valls. Rowman&Littlefield Publishers: Boulder. 3-12.
- Welsh, Jennifer M. (2004). "Introduction". *Humanitarian Intervention and International Relations*. (Ed. J. M. Welsh. Oxford: Oxford University Press. 1-11.
- Williams, Bernard (2005). *In the Beginning was the Deed: Realism and Moralism in Political Argument*. Princeton: Princeton University Press.

Young, Iris M. (1990). *Justice and The Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press.